

Prvi športski objekt u Zagrebu

U OŽUJKU 1801. GODINE STRELJAČKO SE DRUŠTVO S IVANOM STEINBERGEROM, KOMORSKIM I RATNIM BLAGAJNIKOM, DOGOVORILO DA SE U NJEGOVOM VRTU IZVAN GRADA U DOLINI TUŠKANAC SAGRADI STRELJANA, ŠTO JE GRADSKI MAGISTRAT I ODOBRILO U TRAVNJU TE GODINE, NO GRADNJA JE BILA ODGAĐANA SVE DO SVIBNJA 1808.

Piše **Miljenko Zečević**

Prva športska organizacija u Zagrebu, Gradansko streljačko društvo, osnovana je 1786. godine. Prva gađanja strijelci su prakticirali na posjedu Schönbach, koji se nalazio između Jurjevske, Mlinarske i Medvedgradske ulice. Taj je provizorni prostor zbog sve više članova s vremenom postao premalen i sputavao je društvene aktivnosti, jer se gađalo po vinogradima i šljivicima u okolici. Potreba gradnje prave streljane po uzoru na one u ostalim gradovima Austrijske Monarhije bilo je samo pitanje vremena, ne samo zbog sigurnosnih, nego i vojničkih razloga. Vojničke i streljačke vještine upravo u to vrijeme, zbog političke situacije, dobivaju sve više na značenju, jer se gomilaju prijete sa sve opasnije granice prema Turcima (Vojna Krajina), kao i nagovještaja neizbježnog rata s Francuzima. Stationiranjem vojske i vojne administracije u varošu na brdu Gradec, Zagreb je nakon centralizacije vojnih oblasti dobio veliko vojno značenje. Osnivanjem gradanskih četa, gradske na Kaptolu i varoške na Novoj Vesi, nametnula se potreba praktičke i organizirane vježbe u gađanju pripadnika gradanskih četa, vojske i strijelaca, članova Gradanskog streljačkog društva.

Streljana u Tuškanačkom klancu

U ožujku 1801. godine streljačko se društvo s Ivanom Steinbergerom, komorskim i ratnim blagajnikom, dogovorilo da se u njegovom vrtu izvan grada u dolini Tuškanac sagradi streljana, što je gradski Magistrat i odobrio u travnju iste godine. S tom lokacijom bilo je sporazumno i Kraljevsko ugarsko namjesničko vijeće, ali je gradnja bila odgađana sve do svibnja 1808. Kako je vojska bila vitalno zainteresirana za budući objekt, nadzor nad gradnjom obavljao je kapetan Georgije Kralj uz gradskog senatora Mlinarića i njegovog blagajnika Mihovila Kajzera. Geodet-

sku izmjeru terena u Tuškanačkom klancu obavio je direktor gradnje streljane major barun Möringer, a prema projektu natporučnika von Beaulieuxa. Nacrte je izradio građevinski pomoćnik Hubert Pumlinger. Originalni planski nacrt za gradansku streljanu s detaljno ucrtanim svim predviđenim objektima ostao je sačuvan do danas, a predstavlja uzdužni i poprečni presjek Tuškanačke dugodoline.

Streljana je bila smještena u dolini uz cestu i potok smjerom jug - sjever. Na lijevoj strani ucrtana je na planu streljačka kuća na dvije vode s trijemom okrenutim prema sjeveru u smjeru meta koje su bile postavljene na udaljenosti od 150 koraka (105,60 m). Desno, neposredno prije samih meta, ucrtana je kućica za pokazivače pogodaka, kao i sigurnosni zidovi u vidu grudobrana visine 6 m za prihvat ispaljenih zrna. Na grudobranu uzdignut je zaštitni zid kojim se štitila pozadina meta od zalutale tanadi. Tuškanačka streljana, prvi javni športski objekt u Zagrebu, dovršen je iste godine.

Gradnja nove streljane

Godine 1834. položio je pukovnik Jurica Oršić-Slavetički temeljni kamen novog streljačkog doma - streljane. Taj je objekt u potpunosti dovršen tek 1838., te je u rujnu iste godine uz veliku svečanost i otvoren. Uz nesebično zalaganje samih članova streljačkog društva gradnju su potpomogli brojni dobrotvori. Potpunim dovršenjem streljane, kao kuće i doma zagrebačkih strijelaca, postaje to mjesto od 1838. od

Zgrada Gradanske streljane u Tuškancu izgrađena 1838.
Panoramska litografija bečkog majstora Franza Josepha Sandmanna.

prvorazrednog društvenog i športskog značenja za grad Zagreb. U njenim prostorijama priređuju se sjajne plesne i zabavne večeri. O tome govore brojni članci i osvrti u Gajevoj Danici. Streljačko društvo postaje okupljalište protagonista ilirskog preporoda. I ne samo to - znameniti i ugledni ljudi postaju

Izgled streljane 1910. godine

članovi tog društva, kao Ljudevit Gaj, Dimitrija Demetar, Pavao Štoos, Dragutin Rakovac i dr.

U zgradi streljane 1842. proslavljena je 600-godišnjica proglašenja Zagreba slobodnim kraljevskim gradom, a Ivan Kukuljević-Sakcinski održao je vatreni govor na hrvatskom jeziku. Skladatelj Vatroslav Lisinski bio je česti posjetitelj streljane, a uz nju se vezala i Sidonija Rubido rođ. Erdödy, koja je u njoj zabilježila prve nastupe kao pjevačica. Osim plesova, muziciranja i pjevanja, održavane su recitacije, glazbene i plesne zabave uz potporu i sudjelovanje Stanka Vraza, Ljudevita Vukotinića, Ferde Livadića i drugih.

Posjet cara Franje Josipa I.

Godine 1860. Talijan Pietro Coronelli otvorio je u streljani prvu plesnu školu u Zagrebu i sve do svoje smrti 1902. održavao je u glavnoj dvorani plesne tečajeve. U streljani je svečano proslavljena i 300-godišnjica pogibije Nikole Šubića Zrinskog. Koliko je zagrebačka streljana bila popularna govori i podatak da ju je posjetio i car Franjo Josip I. prigodom boravka u Zagrebu 1869. i 1895. godine. Tom je prilikom i gađao u njoj. U društvenim prostorijama streljane upisao se u spomenar koji je tom prilikom i posvećen, a nosi naslov Knjiga uspomena društva građanske streljane u Zagrebu.

Zabilježeno je i to da su streljanu i njene prostorije kasnije posjetili i drugi članovi vladarske kuće, nadvojvoda Rudolf sa Stefanijom 1888. i nadvojvoda Salvator 1900. godine. Oboje bijahu odlični strijelci i lovci. Sve do 1912. godine u spomenar su se upisivali razni događaji vezani uz streljačko društvo i streljanu, a vrijedno je spomenuti i sljedeće. Prvo gimnastičko natjecanje održano je u streljani 29. i 30. lipnja 1872. godine. Tada je dogovoreno da se osnuje i prvi Hrvatski vatrogasni savez. U razdoblju od 1882. do 1885. godine graditelj Janko Jambrišak dogradio je streljačku zgradu tzv. Veliku dvoranu. Time je zagrebačka streljana postala moderan športski i društveni centar, ujedno i prva javna zgrada s električnom rasvjetom u Zagrebu.

Kralj strijelaca

Posljednja velika proslava održana je u streljani prigodom 125-godišnjeg jubileja osnivanja i postojanja zagrebačkog streljačkog društva godine 1912. Tada je organizirano i jedno od posljednjih "Kraljevskih strijeljanja", na kojem je

Naslovna stranica Knjige uspomena društva građanske streljane u Zagrebu

najuspješniji natjecatelj mogao osvojiti naslov "Kralj strijelaca".

Prvi svjetski rat stvarno je prekinuo kontinuitet streljaštva u gradu Zagrebu. Vojne vlasti rekvirirale su zgradu streljane da bi služila kao vojarna za dobrovoljce domobranske divizije. Streljačko društvo prestaje s radom 1917. godine, nakon punih 130 godina uspješnog rada. Dvije godine kasnije nekretnine streljačkog društva prodane su "Prehrani", a imovina zakladi Aleksandra Šandora. Godine 1923. dvorana je pretvorena u operetno kazalište uz koje je otvorena vrtina restauracija. Nakon kazališta zgrada streljane preuređena je u kino "Tuškanac", a zatim u kino "Edison Place Teatar". Nakon II. svjetskog rata kino je dobilo naziv "Sloboda", a prije petnaestak godina ponovno kino "Tuškanac".

Literatura

1. Zečević, M. (1976). Kronološki pregled 190-godišnjeg razvoja streljačkog sporta u Zagrebu 1786. - 1976. Povijest sporta, 7 (25), 2224 - 2237.
2. Zečević, M. (1989). O spomenaru građanske streljane u Zagrebu. Povijest sporta, 20 (80), 193 - 197.